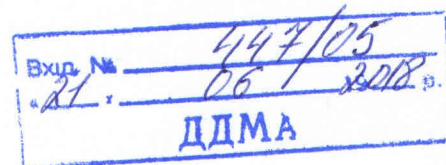

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Ненно Ірини Михайлівни на тему «Формування державної морської політики України в розрізі створення дієвих бізнес-моделей розвитку портів», поданої до захисту в спеціалізовану вчену раду Д 12.105.03 у Донбаській державній машинобудівній академії Міністерства освіти і науки України на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальностями 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством та 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дослідження.

Розвиток постіндустріальної економіки визначений прискоренням технологічних змін є причиною поглиблення світових ринкових трансформацій та необхідності переходу України на інтенсивний шлях розвитку економіки. Тому питання, пов'язані з пошуком нових підходів до підвищення макроекономічної ефективності через мікроекономічне управління підприємствами і створення умов для їх сталого розвитку набувають високої актуальності. Процеси глобальної конкуренції спонукають органи адміністративного регулювання до пошуку інноваційних підходів підвищення попиту на національні товари та послуги. В сучасних умовах господарювання, необхідна активізація результативної роботи портової галузі, створення ефективної системи управління портами в умовах європейської орієнтації національної економіки. Вирішення питань забезпечення сталого розвитку портів потребує систематичного використання методів управління на основі розробки та реалізації цілісної концепції взаємодії усіх стейкхолдерів портової галузі. Результати діяльності портів не передбачають їхню здатність зберігати заданий режим функціонування за найважливішими фінансовими, економічними, соціальними та екологічними показниками. Результати діяльності – це категорія, яка характеризує рівень результативної роботи підприємства, його здатність забезпечити стабільні техніко-економічні показники зростання й ефективно адаптуватися до змін у зовнішньому оточенні та внутрішньому середовищі.

Нажаль проблема менеджменту морських портів в сучасних умовах висвітлена на сьогодні фрагментарно, зокрема, її методологічні та практичні аспекти та завдання. Дискусійність проблем, об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень методологічного характеру та прикладних розробок щодо формування та забезпечення сталого розвитку портів в цілому підтверджують актуальність обраної теми, її мету, завдання та структуру.

Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що *дисертація Ненно І.М. є своєчасною й актуальною як в теоретичному, так і в практичному плані.*

2. Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Детальне ознайомлення з дисертацією, авторефератом та публікаціями Ненно І.М. дає підставу зробити висновок про те, що *отримані наукові результати є достатньо обґрунтованими та достовірними.*

Обґрунтованість і достовірність основних наукових положень дисертації, результатів, висновків і рекомендацій автора підтверджується таким:

для вирішення завдань дисертації використано сучасні методи дослідження: інституційний, причинно-наслідковий та системний аналіз; семантичний та морфологічний аналіз; групування; рефлексія; інтерв'ю; аналіз первинних документів управлінської та фінансової звітності; фінансово-економічний аналіз; аналіз організаційної структури підприємства; аналіз полів ризику; експертна оцінка; статистичний, фінансово-економічний та структурно-графічний аналіз; метод концептуалізації.

широка інформаційна база дослідження, що містить наукові роботи та розробки вітчизняних та зарубіжних вчених з проблематики державного регулювання та управління портами, формування бізнес-моделей, впровадження державної морської політики.

3. Наукова новизна результатів дисертаційної роботи.

В процесі проведених досліджень автором застосовано ряд оригінальних підходів до розробки та обґрунтування теоретичних та методологічних засад, методичних положень і практичних рекомендацій щодо формування державної

морської політики на основі реалізації дієвих бізнес-моделей сталого розвитку морських портів України.

До положень, які, на думку опонента, містять достатній та вагомий рівень елементів наукової новизни і свідчать про особистий внесок автора у розвиток наукової думки у площині подальшої розбудови теоретико-методологічних і методичних засад механізму формування державної морської політики України можна віднести такі теоретико-методологічні розробки, методичні підходи та практичні рекомендації:

сформовано концепт формування державної морської політики шляхом ієрархізації теоретико-методологічних положень, методичних, інструментальних й організаційних підходів до сталого розвитку морських портів України, що забезпечує максимізацію створення спільної цінності в процесі реалізації відповідних бізнес-моделей; концепція дозволяє поєднати інтереси стейкхолдерів, зацікавлених в ефективному функціонуванні морської портової галузі;

розроблено цілісний підхід до ресурсного та організаційного забезпечення реалізації бізнес-моделей морських портів через використання комплементарних активів морського порту як ресурсного забезпечення та генерацію багатовимірної інновації, що дозволить досягти орієнтації на входження у V та VI технологічний уклади у процесі управління морським торговельним портом;

запропоновано методичний підхід до управління ризиками політики розвитку потенціалу морських портів за трьома рівнями з визначенням відповідних джерел виникнення ризиків, проявів або наслідків їх реалізації, методів управління ризиками та критеріями їх оцінювання, що уможливорює розподілення повноважень і відповідальності при впровадженні управління ризиками відповідно до функцій органів державної влади та організаційної структури управління;

сформовано класифікацію передумов розвитку морської портової галузі, представлених за трьома групами (історико-геополітичні, економічні та законодавчі), а також запропоновано групування чинників розвитку морських портів на інфраструктурні, управлінські, маркетингові, сервісні, що надає можливість описати архітектуру і комплекс заходів підвищення ефективності державної морської політики щодо розвитку потенціалу морських портів;

наукові уявлення про результати трансформації державної морської політики з урахуванням діючої організаційної структури її реалізації та оцінку рівня протекціонізму в ній, що дозволяє враховувати технічні, екологічні, економічні й соціальні аспекти реалізації державних інтересів у морському порту, впроваджувати відповідні заходи захисту інтересів національних суб'єктів, які працюють на його території, та заходи залучення іноземних суб'єктів – потенційних споживачів послуг порту;

обґрунтування доцільності використання неоінституційного інструментарію дослідження процесів побудови бізнес-моделей, заснованого на концепті «створення спільної цінності» й синтезі положень теорій стейкхолдерів, трудової вартості та граничної корисності, що забезпечують онтологічний базис формування державної морської політики;

онтологізація дефініції «спільна цінність» шляхом декомпозиції на економічну, екологічну та соціальну складові, що забезпечує всебічне дослідження діалектики взаємозв'язків стейкхолдерів у процесі реалізації бізнес-моделей розвитку морських портів;

методика оцінки міжнародного потенціалу розвитку морської портової галузі через оцінювання показника спільної цінності як ефективного виміру процесів транснаціоналізації, що уможливорює оцінювання експортно-імпортного потенціалу діяльності морських портів в умовах перехресного володіння, злитті та поглинання портами інших держав та її урахування за джерелом походження або привласнення;

комплексне наукове бачення пріоритетів удосконалення інституційного забезпечення реалізації бізнес-моделей морських портів, яке поглиблене за рахунок вирішення протиріччя комерційної активності портів та приналежності до урядової адміністрації шляхом формування компаній з управління розвитком морських портів з інституційним забезпеченням у вигляді суперструктури, інфраструктури та економічної структури порту; пріоритетами обрано низьку енергоємність; автономність розвитку портів у комерційному, інформаційному та енергетичному аспектах; збереження екосистеми, що уможливорює втілення характеристик п'ятого та шостого технологічних укладів для України;

за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності):

запропоновано концепцію бізнес-моделі морського порту, яка заснована на цілях та індикаторах моніторингу сталого розвитку і супроводжується дорожньою картою побудови бізнес-моделі, що дозволить здійснювати контроль досягнення цілей сталого розвитку портів, шляхом імплементації з управлінськими завданнями в рамках моделі конкурентоспроможності морського торговельного порту;

практичний підхід до структурованої оцінки бізнес-моделі через розрахунок ключових показників її декомпозиції та візуалізацію; на відміну від відомих підходів до оцінки бізнес-моделей, за допомогою ерцгами можна деталізувати кожен фактор декомпозиції, а саме рентабельність продажів по чистому прибутку; оборотність активів; коефіцієнт фінансової залежності; для зручності візуалізації ерцгами введено граничне значення шкали відносного відхилення; запропонований підхід дозволяє використовувати ерцгаму також і для порівняльного аналізу бізнес-моделей підприємств;

концептуальне забезпечення оцінки ризиків бізнес-моделей морських портів на основі розмежування інтерпретації результатів моделювання банкрутства за визначальними складовими цих моделей, що надає можливість при практичному оцінюванні ризиків бізнес-моделей портів точніше інтерпретувати відмінності результатів оцінки ймовірності реалізації сукупного ризику банкрутства та вживати заходів щодо запобігання йому;

комплексне наукове бачення поняття бізнес-моделі морського торговельного порту на основі розширеного трактування його мети шляхом максимізації створеної спільної цінності, що дозволяє встановити зв'язок ефективної реалізації бізнес-моделі портів на макро- та мікрорівнях економіки для оцінки її ефективності;

функціональна стандартизація управління ризиками через галузеве бачення проблем ризик-менеджменту, що дає можливість сформувати методологію, інструменти та процеси управління ризиками в морських торговельних портах;

теоретико-методичний підхід до аналізу бізнес-моделі морського порту Європейської моделі ділової досконалості *European Model for Business Excellence EFQM Excellence Model* для портів тотальної якості (*Total Quality Management Ports*) через механізм створення та зберігання спільної цінності як засобу прийняття стратегічних рішень за такими напрямками, як: вибір сегмента

споживачів, формування цінової пропозиції, вибір каналів розповсюдження продукції, відносини зі споживачами, генерація потоків доходів, ключові ресурси, ключова діяльність, ключові партнерства, структура бізнес-моделі, порти тотальної якості, що дозволить деталізувати структуру бізнес-моделі порту та зорієнтувати її на підвищення спільної вартості як важливого макроекономічного показника оцінки ефективності державної політики сталого розвитку портів.

4. Практичне значення отриманих результатів дослідження.

Наукова цінність дисертаційної роботи Ненно І.М. полягає у можливості застосування розроблених у дисертації методологічних підходів як у проведенні подальших системних досліджень, так і у практичній діяльності органів державної та місцевої влади. Результати дисертації спрямовані на вирішення важливої науково-прикладної проблеми – обґрунтування теоретико-методологічних та методичних засад формування державної морської політики України в розрізі створення дієвих бізнес-моделей розвитку портів та розроблення практичних рекомендацій щодо її реалізації.

До числа результатів, що мають найбільше практичне значення, належать пропозиції автора щодо:

використання передумов розвитку морської портової галузі задля формування ефективної державної політики її розвитку;

побудови бізнес-моделі з метою генерації доданої вартості через використання комплементарних активів;

запобігання інтегрованому ризику банкрутства морського порту із використанням методичного комплексу з оцінки ризиків;

побудови карти ризиків морського порту по визначених індикаторах ризиків із вибором відповідних методів управління ризиків за допомогою розробленого програмного продукту.

Практична цінність дисертаційної роботи полягає в тому, що розроблені методологічні положення представляють собою конкретні рекомендації та пропозиції, які прийняті до впровадження: на національному рівні та безпосередньо в морських портах України – Департаментом аналітики та контролю Одеської міської ради (довідка № 57к від 07.04.2017 р.). Пропозиції автора внесено

при розробці комплексної Програми розвитку промисловості м. Одеси в рамках дій щодо реалізації стратегії економічного та соціального розвитку м. Одеси до 2022 року та Концепції стратегічного розвитку «Одеса-2022» – з метою використання у програмах моніторингу фінансово-економічної діяльності промислових підприємств м. Одеси. Основні результати розроблених концепцій, методів і моделей упроваджено в діяльність державного підприємства «Спеціалізований морський порт «Октябрьск» (акт упровадження № 25-407ц від 28.12.2016 р., цивільно-правовий договір № 407ц-2014 від 16.12.2014 р.), ТОВ «Порт Очаків» (акт впровадження № 160 від 06.10.2017 р.).

5. Повнота викладення основних положень дисертаційної роботи в опублікованих роботах та авторефераті.

Структура дисертаційної роботи визначена її метою і послідовністю розробок щодо формування державної морської політики. Основні положення дисертації повністю викладено в 37 опублікованих наукових працях загальним обсягом 229,28 ум.-друк. арк., з яких особисто автору належить 69,61 ум.-друк. арк.

Зміст автореферату повною мірою розкриває основні положення дисертаційної роботи, а також отримані автором нові наукові результати, висновки та рекомендації і є ідентичним основним положенням дисертації. Матеріали дисертації і автореферату викладено в науковому стилі, логічно і послідовно.

Авторські пропозиції та рекомендації, методологічні положення та методичні підходи і наукові розробки роботи – деталізовано здобувачем і доведено до можливості практичного використання. Зазначене підтверджується відповідними довідками.

Підтвердимо: тема дисертації Ненно І.М. «Формування державної морської політики України в розрізі створення дієвих бізнес-моделей розвитку портів», визначені дисертантом предмет і об'єкт дослідження, а у їхній відповідності: а) перелік поставлених та вирішених наукових, пошукових і прикладних завдань; б) винесена на захист наукова новизна; в) запропоновані на розгляд наукової спільноти загальні висновки; г) обсяг друкованих праць та їх кількість відповідають вимогам МОН України до дисертацій, представлених на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка

та управління національним господарством та 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

6. Дискусійні положення та зауваження до роботи.

Загалом оцінюючі позитивно одержані у дисертації Ненно Ірини Михайлівни наукові здобутки, розроблені та обґрунтовані методологічні засади та прикладний інструментарій формування державної морської політики України в розрізі створення дієвих бізнес-моделей розвитку портів, що стосуються теоретичних, методологічних і науково-прикладних положень дисертації, обговорення яких покликане стимулювати наукову думку автора дисертації та учасників процедури її захисту на подальше продукування наукових положень щодо розв'язання даної проблематики.

1. Дискусійним, на думку опонента, є формулювання та взаємозв'язок першого (у розділі «вперше» стор. 37-38) та другого (у розділі дістало подальшого розвитку стор. 44 - 50) пунктів наукової новизни. Враховуючи поставлені автором наукові завдання (с. 35) та отримані результати (пп. 2.2), більш доцільним було б у першому пункті новизни встановити акценти не на поєднанні інтересів стейкхолдерів морської портової галузі, а на розв'язанні існуючих між ними протиріч. Інтереси зацікавлених сторін, що виникають у процесі реалізації бізнес-моделей-розвитку морських портів є діалектичними за своїм змістом і взагалі не можуть бути безпосередньо поєднані.

2. У процесі теоретичного обґрунтування сутності бізнес-моделі морського порту (стор. 25-35) дисертант акцентує увагу на механізмі створення й зберіганні доданої вартості підприємства та сукупності пов'язаних з цим стратегічних рішень. Надалі, в методологічному розділі роботи акценти зміщуються з дефініції «додана вартість» до більш загальної категорії «спільна цінність», що є цілком обґрунтованим. Разом з тим, здобувачем при формулюванні першого пункту наукової новизни у розділі дістало подальшого розвитку (за спеціальністю 08.00.04) дефініція «спільна цінність» не згадується.

3. Прагнення автора всебічно дослідити комплекс ризиків та загроз, пов'язаних з розвитком портів (розділ 2, стор. 76-82), в деяких випадках призводить до недостатньо деталізованого аналізу окремих аспектів. Зокрема, у

результаті розв'язання поставленої у дисертації науково-прикладної проблеми поза увагою залишилась позиція автора щодо системної характеристики понять «ризик» й «загроза» та їх впливу на досліджуваний процес формування державної морської політики України в контексті обраного неоінституційного методологічного концепту.

4. Важливою у процесі діагностики стану реалізації державної морської політики, з позиції дисертанта, є обов'язкова декомпозиція державних інтересів в порту по технічних, екологічних, економічних та соціальних аспектах (стор. 220). Інформативна значущість такого підходу була би більш переконливою у разі визначення ефективності зазначеної політики з забезпечення сталого розвитку та економічної безпеки національної економіки України. Це дозволило б чітко деталізувати прикладні імперативи та визначити ключові точки впливу державної морської політики сталого розвитку морських портів.

5. При оцінці стану розвитку морської портової галузі в Україні та наявного ресурсного забезпечення в розділі 3 автором наведено значний обсяг статистичних даних галузевого характеру, аргументованих за типом стивідорних компаній, структурою переробки вантажів, рівнем ринкової влади та ін. При переході від макро до мікро рівня аналізу дисертант акцентує увагу лише на обмеженому переліку морських портів. Потребує додаткової авторської аргументації рівень репрезентативності обраної вибірки стивідорних компаній та доцільність транспонування отриманих мікро-результатів на макро рівень.

6. Автором роботи визначено (стор. 278), що економічна структура прийняття рішень державою в морській галузі може бути охарактеризована прямими чи непрямыми показниками, серед яких підсумок платіжного балансу, ставка національного перевезення та ставка національного працевлаштування моряків. Не можна вважати вичерпним дослідженням цього аспекту без системного розкриття змісту дефініції «економічна структура політики» та докладної деталізації усіх етапів процесуального інваріанту прийняття державних рішень.

7. В розділі 5 дисертант пропонує методичний підхід до кількісної оцінки спільної вартості створеної морським портом (стор. 343-350). Отримані результати є достатньо дискусійними в декількох аспектах. По-перше, не достатньо обґрунтованим на теоретико-методичному рівні є можливість формування

позитивного значення спільної вартості при нульовому значенні ендогенних та екзогенних чинників. По-друге, потребує додаткового обґрунтування механізм врахування у запропонованій багатофакторній моделі соціальної та екологічної компоненти спільної вартості.

Проте, вважаю, що висловлені вище зауваження істотно не знижують теоретичної та практичної значущості, обґрунтованості та достовірності авторських напрацювань і, відповідно, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження Ненно Ірини Михайлівни. Офіційним опонентом рекомендовано зазначені зауваження врахувати у подальших дослідженнях дисертанта у контексті забезпечення ефективності державної морської політики України.

7. Загальний висновок.

Детальне ознайомлення з дисертаційною роботою Ненно Ірини Михайлівни на тему «Формування державної морської політики України в розрізі створення дієвих бізнес-моделей розвитку портів», авторефератом, монографіями та науковими публікаціями дисертанта дозволяє офіційному опоненту зробити такий висновок: дисертація і, відповідно, автореферат та наукові роботи Рогового А.В. виконані на актуальну тему, що містять теоретичні, методологічні, методичні та прикладні розробки, які засвідчують: отримані дисертантом науково обґрунтовані результати сприяють вирішенню актуальної науково-прикладної проблеми щодо забезпечення державної морської політики України, що здійснено за рахунок розробки дієвих бізнес-моделей розвитку портів та розроблення і доведення адекватності прикладного інструментарію його реалізації на практиці.

В цілому дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, що відзначається певними елементами наукової новизни та практичною значимістю. Зміст роботи викладено з логічною послідовністю, діловою мовою з кваліфікованою деталізацією основних положень авторських розробок, які впливають із результатів досліджень здобувача, його висновків та пропозицій.

Дисертація Ненно І.М. на тему «Формування державної морської політики України в розрізі створення дієвих бізнес-моделей розвитку портів» відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника ((зокрема, вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ від 24 липня 2013 р., № 567 зі змінами та доповненнями, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), що висуваються до докторських дисертацій, а її автор – Ненно Ірина Михайлівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальностями 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством та 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та аудиту
Донбаської державної машинобудівної академії,
Міністерства освіти і науки України

С.В. Бурлуцька

Підпис Бурлуцької С.В. засвідчую
Проректор з наукової роботи,
управління розвитком та
міжнародних зв'язків ДДМА
доктор хімічних наук, професор

М. А. Турчанін